

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОБРОСОВІСНОСТІ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Н. Ф. Чубоха

У тезах визначено принцип добросовісності як головної засади цивільного законодавства. З'ясовано, що добросовісність як принцип цивільного права є нормативним виміром, еталоном правомірної поведінки учасників цивільних правовідносин. Моральні засади цивільного законодавства є межами свободи суб'єктів цивільних правовідносин. Застосування судами добросовісності у вирішенні цивільних спорів відповідатиме утвердженню справедливості та розумності судових рішень, захисту прав та інтересів учасників цивільного обороту.

Ключові слова: загальні засади, добросовісність,, оціночні категорії,, рішення суду.

На сьогодні у цивілістиці існують різні погляди щодо потреби визначення добросовісності, яка є оціночним поняттям і ґрунтується на нормах моралі та етики. Категорія «добросовісність», на думку С. П. Погребняка, має моральну природу. Вона являє собою стан чесності, сумління, порядності. Вона також передбачає вірність зобов'язанням, повагу прав інших суб'єктів, обов'язок порівняння власних і чужих інтересів. [1, с. 124-125]. А тому юридичний аспект буде її знецінювати і єдиного, всеохоплюючого визначення поняття добросовісності практично неможливо розробити. Саме тому в юридичній науці і правозастосовній практиці актуальним залишається питання щодо можливості формулювання єдиного, універсального для всіх приватних (цивільних) відносин поняття добросовісності. Адже застосування судами таких оціночних категорій, як добросовісність, справедливість, розумність потребує визначення єдиних підходів до їх використання з метою недопущення необґрунтованого використання цих понять там, де цивільні правовідносини прямо врегульовані спеціальними нормами права, уникнення безпідставної підміни таких норм зазначеними категоріями. Першочергова потреба застосування добросовісності матиме місце тоді, коли суддя не віднайде відповіді на певне питання ні в законі, ні у договорі. З іншої сторони, добросовісна реалізація своїх прав та інтересів допоможе суб'єкту цивільного права уникнути відповідальності, якщо буде доведена добросовісність його поведінки у цивільних правовідносинах, відповідність його дій (чи бездіяльності) нормам цивільного права. Саме принцип добросовісності встановлює баланс між інтересами, вимагає проявляти увагу до чужих інтересів та встановлює загальну межу реалізації і захисту цивільних прав. Виходячи із норм Цивільного кодексу України фактичне визначення добросовісності збігається з визначенням невинуватості і, навпаки, недобросовісність збігається з поняттям винуватості (ч. 5 ст. 13, ст. 330 та ін.) [2].

У сучасній науковій доктрині добросовісність переважно розуміється як чесна поведінка, чесне ведення справ, ділова порядність, відповідність поведінки прийнятним у суспільстві етичним стандартам, фактична чесність особи. Особа вважається добросовісною, якщо вона діє без умислу заподіяти шкоду іншій особі, а також немає легковажного ставлення щодо можливості заподіяння такої шкоди. Великий тлумачний словник визначає добросовісність як «нематеріальну та абстрактну властивість, яка не має формально-юридичного значення чи законодавчого визначення та охоплює, серед іншого, чесне переконання, відсутність злого умислу та наміру ошукати чи здобути безпідставні переваги» [3, с. 693]. Добросовісність переважно тлумачать через відсутність недобросовісності або ідентифікують її з вимогами розумності, здорового глузду та справедливості. Презумпцію добросовісності містить ч. 5 ст. 12 ЦК України – поведінка особи є добросовісною та розумною, якщо інше не встановлено судом [2]. Поняття «добросовісності» можна віднайти у ст. 330, ст. 390 ЦК України та ін. Виходячи з аналізу зазначених норм, особа є добросовісною у разі, коли вона діє без наміру заподіяти шкоду іншій особі, а також не допускає легковажності, самовпевненості чи необережності щодо можливості заподіяти збитки іншій особі. ЦК України містить вимогу, що при здійсненні цивільних прав особа повинна додержуватися моральних

засад суспільства відповідно до ч. 4 ст. 13 ЦК України [2]. Зазначене положення можна вважати межами свободи учасників цивільних правовідносин.

Добросовісність як прагнення особи сумлінно використовувати цивільні права, цивільні інтереси та забезпечити виконання цивільних обов'язків визначено у ч. 3 ст. 509 ЦК України [2]. Тому добросовісність - це певний еталон поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або контрагента у цивільних правовідносинах. Як зазначено у рішенні Конституційного Суду України, розглядаючи будь-який спір, в якому заявлено про порушення охоронюваного законом інтересу (зокрема інтересу, охоронюваного актом цивільного законодавства), суди фактично зобов'язані на підставі рішення Конституційного Суду України аналізувати питання про те, чи направлений такий інтерес на задоволення індивідуальних і колективних потреб, які, в тому числі, мають не суперечити принципу добросовісності [4].

Визначення добросовісності як певного стандарту поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення зазначено у постанові Верховного Суду від 16.05.2018 у справі №449/1154/14 [5]. Цей стандарт поведінки учасники процесу мають враховувати, коли вступають у ті чи інші правовідносини, реалізують ті чи інші права.

Протилежною поведінкою, яка суперечить добросовісності та чесній діловій практиці, є, зокрема, поведінка, яка не відповідає попереднім заявам або поведінці сторони, за умови, що інша сторона, яка діє собі на шкоду, розумно покладається на них. Суд зазначає, що виходячи із аналізу норм, закріплених у ЦК України, поняття «добросовісність» ототожнюється із поняттям «безвинність» і навпаки, «недобросовісність» із «виною». Такий висновок випливає із того, що за діяння, якими заподіяно шкоду внаслідок недобросовісної поведінки, може наступати відповідальність (наприклад, ч. 3 ст. 39 ЦК України), а оскільки обов'язковим елементом настання відповідальності, за загальним правилом, є вина, то такі діяння є винними [6]. Принцип недобросовісності застосовується до відносин щодо конкуренції на ринку (ч. 5 ст. 13), визнання фізичної особи недієздатною (ч. 3 ст. 39), дій органу або особи, що виступає від імені юридичної особи (ч. 3 ст. 92), набуття права власності на майно, відчужене особою, що не мала на це права (ст. 330) та ін. Велика Палата Верховного Суду в постанові від 14 грудня 2021 року у справі № 147/66/17 визначила, що добросовісність – це певний стандарт поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю й повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення [7]. Таким чином, принцип добросовісності є загальноправовим, а його порушення щодо поведінки учасників цивільних та процесуальних правовідносин тягне за собою відповідні матеріально-правові чи процесуально-правові наслідки. Добросовісність при реалізації прав та інтересів включає в себе неприпустимість зловживання правом, яка, виходячи із конституційних положень, означає, що здійснення прав та свобод людини не повинно порушувати права та свободи інших осіб. А ч. 3 ст. 13 ЦК України містить заборону дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах.

Таким чином, добросовісність сприяє налагодженню цілісного механізму цивільно-правового регулювання суспільних відносин, забезпечує стабільність та збалансованість інтересів учасників цивільного обороту, запобігає прогалини правового регулювання. Саме з позиції моральності необхідно оцінювати поведінку суб'єкта права як добросовісного чи недобросовісного, виявляти наявність усвідомленої сумлінності та чесності при здійсненні ним прав і виконанні обов'язків. Лише належне поєднання науки і практики дозволить забезпечити дієвість та ефективність застосування добросовісності як регулятивно-охоронного, правотворчого і правозастосовного принципу права.

Джерела та література:

- 1 Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): монографія. Харків : Право, 2008. 240 с.
2. Цивільний кодекс України : кодекс від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 03.12.2023)

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.

4. Рішення Конституційного Суду України від 01.12.2004 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-04#Text> (дата звернення: 02.12.2023).

5. Постанова Верховного Суду України 16.05.2018 у справі № 449/1154/14. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Krat.pdf (дата звернення: 03.12.2023).

6. Постанова Верховного Суду України від 04 вересня 2020 року у справі № 311/2145/19-ц (провадження № 61-5521св20). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/C020999> (дата звернення: 01.12.2023).

7. Постанова від 14 грудня 2021 року у справі № 147/66/17. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=102892553&red=1000035541ca781e0f74d577f9e8d2324a630&d=5> (дата звернення: 01.12.2023).

Chubokha N. Certain aspects of good faith in civil law. *The thesis defines the principle of good faith as the main principle of civil legislation. It was found that good faith as a principle of civil law is a normative dimension, a standard of lawful behavior of participants in civil legal relations. The moral principles of civil legislation are the limits of freedom of subjects of civil legal relations. The use of good faith by the courts in resolving civil disputes will correspond to the affirmation of the justice and reasonableness of court decisions, protection of the rights and interests of participants in civil transactions.*

Keywords: *general principles, good faith, evaluation categories, court decision.*

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЖУРНАЛІСТІВ ТА МЕХАНІЗМИ ЇХ ЗАХИСТУ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

А. В. Швець

Науковий керівник: д.ю.н., проф. С. В. Книш

У статті досліджено особливості правового статусу журналіста, виокремлено умови реалізації права на захист, що закріплені міжнародним правом. Проаналізовано систему поділу кореспондентів на категорії, визначено обсяг прав та межі наданих їм повноважень.

Ключові слова: *журналіст, військовий кореспондент, правовий статус, збройний конфлікт, механізми захисту.*

Актуальність теми дослідження. Інформаційний простір в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України становить своєрідний тил держави, що являє собою процес передачі, отримання і розповсюдження актуальних та достовірних фактів, зокрема пов'язаних з військовими інцидентами та безпековими питаннями. Журналіст виступає суб'єктом комунікаційної системи, оскільки виконує функцію посередництва між подіями та громадськістю, перетворюючи дані в доступний та зрозумілий формат для аудиторії. Однак така діяльність часто піддається критиці з боку інших осіб як така, що є недоречною в умовах збройного конфлікту і лише спрямована на розголошення відомостей, що становлять таємницю. Тому актуальність дослідження впливає із необхідності встановлення юридичного статусу кореспондента, визначенням обсягу прав та механізмів їх захисту.

Виклад основного матеріалу. Основним призначенням міжнародного гуманітарного права є регулювання поведінки сторін воєнних конфліктів, і має на меті забезпечення безпеки особам, які не беруть безпосередньо участь у збройних діях, включаючи журналістів.

Під захистом права війни перебувають: